

Rainald Goetz.

Geweld als thema en taal als munitie

Na succesvolle opvoeringen in 1989 lagen de stukken van Rainald Goetz twintig jaar op de plank. Nu gaan er plots twee tegelijk in première. De jonge regisseurs herkennen zich in zijn gevecht met de taal – nee, de taal als gevecht.

Hanny Alkema

Bij Rainald Goetz is taal meer dan woorden alleen, het kan een dramatisch gegeven op zichzelf zijn", zegt regisseuse Caitlin van der Maas (1983). "Het is taalreureur en tegelijk de mooiste poëzie", zegt regisseuse Karin Netten (1979).

Met verfrissend enthousiasme verklaren zij hun keuze voor het werk van de Duitse schrijver Rainald Goetz. Na twintig jaar zijn zij de eerste theatermakers die zijn stukken nieuw leven inblazen.

Als een meteor kwam in 1989 de destijds nog jonge schrijver Rainald Goetz (1954) het Nederlandse toneel ingeschoten, geïntroduceerd door Theu Boermans met zijn pas opgerichte toneelgroep De Trust. Het was een heftige kennismaking. Met geweld als thema en de taal als munitie.

In de trilogie 'Oorlog' ('Krieg') gaf Goetz trapsgewijs zijn visie op geweld: in het eerste deel 'Oorlog' ('Heiliger Krieg') op geweld in de samenleving, in het tweede deel 'Veldslagen' ('Schlachten') op geweld binnen het gezin en in het derde deel 'Koliëk' ('Kolik') geweld samengebald in het hoofd van het individu.

Rainald Goetz is arts en historicus. Hij was nog een tiener in de roerige periode van de Rote Armee Fraktion. Die heeft hem zonder twijfel beïnvloed. Hij raakte geobsedeerd door geweld als fenomeen, geweld dat de wereld beheerst en dat alleen maar te keren is door ander geweld: geweld als vicieuze cirkel.

Als arts werkte hij ooit in een psychiatrische inrichting, maar hij zat er later ook als patiënt. Het gesticht werd voor hem een metafoor voor de echte wereld. In 'Oorlog', zijn eerste toneelwerk, voelde je de moeite die het hem kostte om greep te krijgen op de voortrazende gekte in zijn kop.

Hij raakte op slag bekend toen hij zich op een literatuurfestival in 1983 bij een lezing uit eigen werk met een mes in het voorhoofd sneed. Dat leek een publiciteits stunt, maar was een symbolische daad. Een vreedzame oplossing bedenken stond haaks op de werkelijkheid, vond hij. Het was alsof denken en buitenwereld van elkaar gescheiden waren door een ondoorringbare wand, de schedel. Met die snee maakte Goetz daar symbolisch een opening in.

Met 'Oorlog' verwierf Goetz onmiddellijk faam als belangrijkste ontdekking in de Duitstalige toneel-literatuur. Het stuk maakte furore op het prestigieuze Theaterfestival '88 in Berlijn en Goetz won er de Mühlheimer Theatreprijs mee, voor het beste nieuwe toneelstuk. Sinds Heiner Müller, Thomas Bernhard en Botho Strauss was met hem, Gustav Ernst en Werner Schwab opnieuw een generatie jonge 'Wilden' in de Duitstalige toneelschijnkunst opgestaan.

'Oorlog' trok een opvallend jong publiek, terwijl je zijn tekst niet echt

De verbeelding van het stuk 'Koliëk' door fotograaf Rogier Maaskant.

Goetz raakte op slag bekend toen hij zich, bij een lezing uit eigen werk, met een mes in het voorhoofd sneed

toegankelijk kunt noemen. Het is eerder een partituur, een cumulatie van bizar samengestelde woorden en onafgemaakte zinnen, veelal zonder interpunctie, die pas na een scherp ordenende analyse van theatermakers samenhang krijgt.

Kon het eerste deel nog als een bizarre revue worden gepresenteerd, de andere twee leken depressiever, der om niet te zeggen zelfdestruc-tief. In 'Veldslagen' wordt een heel gezin geterroriseerd door een man, die zich schijder noemt, maar al in dertig jaar geen penseel meer op het

doek heeft gezet. In 'Koliëk' drinkt een man zich in zeventien seconden dood. In beide rarelt de taal maar voort, niet in staat om macht te bezweren. Een gevecht met taal, nee, taal zelf is het gevecht.

Het was ontregelend en fascinerend om mee te maken. Een keer in dezelfde periode is 'Veldslagen' nog opgevoerd door toneelkern Het Oranjehotel en in 2000 heeft De Trust nog een minder geslaagde uitvoering gegeven van een ander stuk, 'Jeff Koons', waarin brutale kitsch het helaas won van de intrigerende

tekst van Goetz. Twee decennia duurde het voor iemand zich weer aan diens taalorkanen waagde.

Binnen één week gaan nu maar liefst twee stukken van Goetz' trilogie in première, beide geëncendeerd door twee pas beginnende regisseurs. 'Veldslagen' is een afstudeer-voorstelling van Caitlin van der Maas. 'Koliëk' is Karin Netten's debuut bij Toneelschuur Producties en revens de start van een meerjarige alliantie met het RO Theater voor de ontwikkeling van regietalent.

Onafhankelijk van elkaar zijn Caitlin van der Maas en Karin Netten tot hun keuze gekomen. Helmaal toevallig is die niet. Beiden hebben in het tweede jaar van de regieopleiding, wanneer vooral aandacht aan toneelrepertoire wordt geschonken, les gehad van Rezy Schumacher, destijds dramaturge van De Trust. Door haar zijn zij op de Duitse modernengoetz, Ernst, Schwab – gestuit en er in geïnteresseerd geraakt.

'Veldslagen' is, zegt Van der Maas, "complete taalreureur. In zekere zin kun je die woordenstroom vergelijken met het werk van Thomas Bernhard. Wat me zo aantrok is dat de taal vorm *an sich* is, heel erg geconstrueerd en geladen tegelijk."

"Koliëk gaat letterlijk", zegt Netten, "over de ontoerekenheid van taal, over de weg kwijt raken in het leven en de taal. Het is een trip waar in je wordt meegezogen."

Beiden zien raakvlakken met hun eigen tijd en generatie. "Wij zijn de generatie", zegt Netten, "die is opgevoed met het 'God is dood', maar de essentiële vragen blijven. Geloof noch politiek hebben een antwoord. Juist in deze tijd van verwarring willen wij weten waar we heen gaan, wie wij zijn. Dat maakt de worsteling van de man in Koliëk zo interessant. Mooi in zijn kwetsbaarheid."

"In Veldslagen", zegt Van der Maas, "wil de man het uitteme kunstwerk scheppen, durft niet en komt dan tot niets. Hier is het onvermogen van een kunstenaar en van de gewone mens om het leven aan te kunnen. Goetz noemt het doodsangst. Ik liever levensangst. Hij praat voor zijn leven, maar komt al reducerend altijd uit bij de dood. Houdt zichzelf en zijn gezin gevangen tussen leven en dood. Zo ontstaat terreur in een microsa-menleving."

Netten: "Je kunt zoiets het beste op microniveau laten zien." Van der Maas: "Op het slagveld van het gezin zie je, in principe is iedereen daader én slachtoffer."

Twee keer Goetz

Twee keer Rainald Goetz op toneel: • 'Veldslagen', in de regie van Caitlin van der Maas, Frascati WG te Amsterdam t/m 2-10. www.theatrefrascati.nl • 'Koliëk', regie Karin Netten. Toneelschuur te Haarlem 30-9/6-10, 15 & 16-10. www.toneelschuur.nl